

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהיה לך בחכמה” (רש"י)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת ויקרא תשפ"ה • שנה ה' - גליון רי"ט • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
מערכת א ככל ז

הטעם שמת אינו בר קרבן

אדם פי יקריב מכם קרבן לד' (א. ב.).

עייני זבחים (טו), חטאת שחטה על מנת שיתכפר בה נחשון - כשירה, אין כפרה למתים, עכ"ל הגמרא. והכי איתא בגמרא בדוכתי טובי (ראה יומא נ; תמורה כ; שם כא); דמת לאו בר קרבן הוא.

וצריך להבין הטעם, מדוע אין יכולין להביא קרבן על המת שיתכפר בו, ובמקומו (ראה בית האוצר שם כלל פו ד"ה והנה, ואילך) אדבר בזה בארוכה בסייעתא דשמיא.

ואולם על פי ש"ס כריתות (א): - דמת לאו 'אדם' מיקרי, יש לומר בפשיטות, דכיון דגבי קרבנות 'אדם' כתיב, וכמו שנאמר 'אדם כי יקריב מכם' וגו', לכן מת דלא איקרי 'אדם', שפיר לאו בר קרבן הוא וכמוכח, ובאתי רק להעיר.

גליוני הש"ס
גדרים

ביאור הפלוגתא בדרשת תיבות 'קרבן לד'

בגדרים (י), תניא רבי שמעון אומר, מנין שלא יאמר אדם - לד' עולה, לד' מנחה, לד' תודה, לד' שלמים, תלמוד לומר 'קרבן לד'.

עייני תורת כהנים ריש ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ב ברייתא ד) וז"ל: 'קרבן לד' - שיקדים הקדשו להקריב, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר, מניין שלא יאמר אדם - לד' עולה כו', כרך דנדרים.

ועייני שם בזית רענן (לוקט שמעוני שם רמז תלה אות כא), מה שכתב אהרן דשיקדים הקדשו להקריב, ובמחילת כבוד תורתו הרמה דבריו דחוקים.²

ולענין נראה הפירוש פשוט, דרבי יהודה לטעמיה, דסבירא ליה לתורת כהנים (פרשת צו פרשה ט ברייתא ה) אליביה דאסור מן התורה לשחוט חולין בעזרה, עייני תוספות פסחים (כב. ד"ה חולין). וזהו דיליף ממקרא דכאן, דאין די אם מקדיש את הבהמה ואומר דעם השחיטה תהיה הקדש, רק צריך שיקדם הקדש לשחיטה, ואי לא הכי אית ביה משום שחיטת חולין בעזרה, כיון דעם השחיטה הוא שנעשה הקדש. וזהו שיקדים הקדשו להקריב, שצריך שתהיה תחלה הקדש, טרם יקריבנה לגבוה בשחיטה דהיא התחלת העבודות. ועייני תמורה (ה), דהשחיטה קרויה 'הקרבנה', וכן הוא בכמה דוכתי (ראה פסחים צו; מעילה ב.).

מה שנאמר (דברים לג, יא) 'ברך ד' חילו' וגו'. הרי דאף שיבשה זרועו הקטיר קטורת, ואפילו בעל מום לא חשוב, וכל שכן שאינו מחוסר אבר, עיין שם.

ואין זו ראייה של כלום, דשם בירושלמי הכוונה שהקטיר קטורת באותה היד שיבשה, עיין שם. ועל כרחך דלא יבשה לגמרי, מדהיה יכול להקטיר בה, רק יבשה קצת, והיה קשה לו להקטיר בה, ועם כל זה מחמת חבת הקטורת לא הניחה, וזה פשוט!¹

ומה שכתב שם עוד בשם ספר קנאת סופרים (סימן נא ד"ה ומה) ד"יבשה גפה' דכאן שאני, דמוכל מקום בעל מום הוא, מה שאין כן באדם - דאין מום פוטר מתפילין.² ותפש עליו, דאין תמות וזכרות בעופות. יש לומר, דחשוב מום מגונה - דפוסל שפיר בעוף, כמבואר ברש"י זבחים (פה: ד"ה הואיל), ומה שאין כן באדם גם מום מגונה אין פוטר מתפילין.

ודע, דראב"ד הנ"ל דטעם יבשה גפה לפי שכל כחו של עוף בכנפיו, הנה בבבא מציעא (אז:א) מוכח דכנפים דעוף לא חשיבי כל כחו, ורגליו הוא חשיבי כל כחו, עיין שם בתוספות (ד"ה דש) בתירוץ הראשון. ויש לדחות, דהתם 'כל כחו' לעניני דישא קאמר, ודו"ק.

גליוני הש"ס
ברכות ה:

כל עוסק בתורה חזקתו שכוונת לבו לשמים

עלה הוא אשה רים ניחח לד' (א. יז).

נאמר בעוף 'רים ניחח', ונאמר בצבחה (לעיל פסקו ט) 'רים ניחח', לומר לך אלמד המרבה ולמד הממעט ונלמד שיכין לבו לשמים (רש"י ד"ה פל).

בברכות (ה), רבי אליעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן כו', חזייה דהוה קא בכי רבי אליעזר, אמר ליה אמאי קא בכית, אי משום תורה דלא אפשר, שנינו אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכין לבו לשמים.

עייני שו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן קיא ד"ה ושמעתי), דבני תלמיד חכם אם עוסקין בתורה פטורין מן המס, ואף שאין הבנים תלמידי חכמים, מכל מקום אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד כו', עיין שם.

וצריך עיין, דמעלת ממעיט הרי הוא רק מפאת שמכוון כו', ואם כן מי יודע כוונת לבם לפוטרים מן המס. וצריך לומר דיש לכל עוסק בתורה חזקת כשרות שכוונת לבו לשמים. ואין לומר דאם כן כל עוסק בתורה יופטר ממס ואפילו אינו תלמיד חכם, דזה אינו, דכוונת התשב"ץ רק בצירוף טעם כבוד אביהם התלמיד חכם, עיין שם.

גליוני הש"ס
קידושין כד:

יבשה ידו השמאלית באיזה יניח תפילין - אם כחו של עוף בכנפיו

ואם מן העוף עלה קרבנו לד' (א. יז).

בקידושין (כד), תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות. יכול 'יבשה גפה', נקטעה רגלה, נחטטה עינה, תלמוד לומר 'מן העוף' - ולא כל העוף.

בשו"ת חסד לאברהם (או"ח סימן א) - מובא בספר מנחת פתים על אורח חיים (סימן כז סעיף א)¹ - דקדק מכאן, דמי שיבשה ידו השמאלית כחסרה דמיא, ויניח תפילין בימין. וגוף ספר חסד לאברהם אין בידי.

ועייני שם בספר מנחת פתים הנ"ל, דסתר דבריו לפי דברי הרשב"א בקידושין שם (ד"ה יבשה) בשם הראב"ד, דכתב טעם 'יבשה גפה', כיון שכל כחו של עוף בכנפיו כו', ואם כן אין ראייה ליבשה זרוע אדם.

ועייני שם עוד שהעיר מירושלמי יומא (פ"ב ה"ג), מעשה באחד שיבשה זרועו ולא הניחה (מלהקטיר, פני משה), לקיים

1) וראה גליוני הש"ס ירושלמי מועד כרך ד אות טו, לענין אילן שיבש אם נחשב מחובר ויש בקצירתו משום קוצר בשבת, והביא ראייה מהגמרא כאן ומירושלמי הנ"ל. ועוד האריך בזה רבינו בכתי"ק הוספות למילי דשבתא - על מלאכות שבת - אות פד.
2) ויניח בידו היבשה, ד"ד כהה' מיקרי.

א) דאיתא שם: "הסך משמן המשחה... ולמתים פטור... דכיון דמת לא - 'מת' מיקרי ולא 'אדם', וכתיב (שמות ל, לב) 'על בשר אדם לא ייסר'".
ב) זה לשונו: "פירוש, שלא יביאנה חולין לעזרה אלא יקדישנה תחלה".
ג) דהא אמר רק שיקדים להקרבנו, ולא שיקדים אל ההבאה לעזרה".

עניני 'בדיקת וביעור חמץ'

מתוך היצירה החדשה 'תפארת יוסף' על הגדה של פסח שיצא לאור עולם זה עתה בס"ד

חיוב ביעור, כיון דגם ביטול דקטנים מועיל בפחות מכזית, עד כאן תוכן דברי בחידושי.

אם מותר לבער חמצו קודם ערב פסח

עיין שו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן קסג), דמותר לבדוק אפילו מראש השנה, דאקדומי מצוותא מקדמינן, עיין שם.

ויש לעיין לפי דבריו לענין הביעור, אם מותר לבער גם כן אפילו מראש השנה, דלענין זה יש לומר, דלמאן דאמר בעינין קרא דכתיב (עיין סנהדרין מה:), הכי נמי דתרכיב (שמות יב, טו) 'אך ביום הראשון תשביתו' וגו'. אולם יש לומר הכוונה, שבבוא ערב פסח יהיה מושבת¹, עיין כזה בלשון בני אדם בשו"ת **הרא"ש** (כלל ה סימן טו), עיין שם היטב².

קיום מצות 'תשביתו' על ידי ביטול החמץ ברוב

לעניין אי מקיימין על ידי ביטול ברוב - מצות עשה ד'תשביתו' (שמות יב, טו), דגוף החמץ אין נשבת זה יד, זה, רק איטרו אומר ששנשבת, דהביטול מותרו - האריכו **האחרונים** (ראה שו"ת רבי עקיבא איגר מהדו"ק סימן יט ד"ה וסברא; שו"ת אבני נור או"ח סימן שלו אות ה-יד).

'השבתה' היא ביעור העצם או ביעור הרוע

ועיין ספרא בחוקותי (פרק ב ברייתא א-ב), 'והשבתה חיה רעה מן הארץ' (ויקרא כו, ו), רבי יהודה אומר, מעבירין מן העולם, רבי שמעון אומר, משביתן שלא יזוקו כו', וכן הוא אומר (ישעיה יא, ו) 'וגר זאב עם כבש' וגו'. והיינו, דפליגי א תיבת 'השבתה' מורה ביעור העצם, או מורה רק ביעור הרוע שלהם, שיסתלק וישתנה טבעם הרע להזיק, והוא פלוגתא דומה לספק הנ"ל וכמובן. ואמרו לי, שכבר העירו גם בזה **רבני בתראי**³.

סילוק האיסור בלא סילוק הגוף חשיב 'אבד'

ועיין עוד תוספות מנחות (נ: ד"ה ומחצה) דכתבו⁴, דאף שאין גופי נאבד, רק שנפדה ומסתלק קדושתו, מכל מקום קרי ליה התנא משום הכי 'אבד', עיין שם. ואם כן הכי נמי להיפוך - באיסור, סילוק האיסור אף שאין שם סילוק הגוף, חשוב שנאבד החמץ, וכאילו נפרר כו' או הוטל לים, ודו"ק.

מצות שריפה ודאי לא מתקיימת בביטול ברוב

ואולם, לרבי יהודה (פסחים כא), דאין ביעור חמץ אלא שריפה, נראה וודאי דאין מקיימין בביטול ברוב מצות שריפה, דהביטול אפשר שיוחשב רק ביעור החמץ, אבל לא שריפתו. ותדע, דאם לא כן המבטל הקדש ברוב יולקה משום 'לא תעשון כן לדי אלקיכם' (דברים יב, ד), כמו שורף עצי הקדש דלקי מלאו הנ"ל, כמבואר במכות (כב), וזו לא שמענו מעולם⁵.

(ח) לענין שבועה, שכתב: "שאלה. ראובן נשבע לשמעון ליתן לו מנה בשבעה בניסן, ואירע שבעה בניסן באותה שנה בשבת. ואומר ראובן, כיון שנשבע ליתן ביום ידוע ואירע אותו יום בשבת - שהוא פטור מהשבועה. וטוען שמעון, אין הכוונה לפרוע דוקא באותו זמן, אלא שלא יאחר מאותו הזמן, אבל יפרע קודם הזמן ויפטר משבועתו. תשובה. רואה אני את דברי שמעון, כי כונת שניהם היתה. שיהיה שמעון פרוע בשבעה בניסן, ולא שיפרענו דוקא באותו יום".
(ט) כן כתבו בשו"ת **חלקת יואב** ח"א או"ח סימן כ ד"ה ונלפע"ד; **מכתבי תורה** - להג"ד מרדכי קאלינא ז"ל - בתשובתו להגאון מרוגנטשוב ז"ל מכתב קח ד"ה והנה (וראה ציונים נוספים בתפארת יוסף פרשת בא עמוד קעג הערה ש כא).
(י) בהא דאתא שם, שכהן גדול שהקריב חביתין בבוקר ומת, חצי העשירין שהפריש לצורך הקרבת החביתין בערב - אבד, עיין שם.
(יא) וראה עוד **בית האוצר** מערכת ב כלל יח אות יט ד"ה והנה.

עיקר הביעור בשביל חמצו של קטן ובפחות מכשיעור יכול לבטל בעצמו

ובחידושי בסוגיא בדביקה וביטול, כתבתי טעם בהא דלא חייבו ביעור לפחות מכזית. והוא על פי מה שכתב **האבן עזר** בחידושו ריש פסחים (ב. ד"ה ולכאורה), דעיקר חיוב ביעור נתקן רק בשביל חמץ של קטנים, דאין ביטול מועיל, כיון דביטול מטעם הפקר (תוספות שם ד: ד"ה מדאורייתא), ואין הפקרו של קטן כלום, עיין שם.

והנה הא דקטן אין הפקרו הפקר, מקורו בש"ס בבא מציעא (כב:), דאמר דיתמי לאו בני מחילה גינהו, ופירש רש"י (ד"ה יתמי) דקטנים אין הפקירן הפקר, עיין שם. ואם כן מדמדימין הפקר למחילה, אם כן היכא דמחילת הקטן מועלת - הוא הדין דהפקירו מועיל.

ואם כן נראה, לפי המבואר בתוספות כתובות (קו. ד"ה קטנה) אהא דאמרינן התם, איתמר, רב אמר פוסקין מזונות לאשת איש (בית דין יורדין לנכסי מי שהלך למינת הים ופוסקין מזונות לאשתו), ושמאל אמר אין פוסקין מזונות לאשת איש כו'. מאי טעמא דשמאל, רב זביד אמר, אימא צררי אתפסה, רב פפא אמר, חיישינן שמא אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך. מאי בינייהו, איכא בינייהו גדולה - ולא ספקה (לצרי - איכא למיחש, לצאי מעשה כו' - ליכא למיחש, דכיון דלא ספקה - לא קבלה עליה). אי נמי, קטנה - וספקה (לצרי - ליכא למיחש, דאין אדם מתפסי צררי לקטנה, לצאי מעשה כו' - איכא למיחש).

ובתוספות שם, וז"ל: ואם תאמר, והואיל וספקא - נימרו לה בית דין צאי מעשה וכו', ואי לא ספקה, אם כן היכי מחלה - למאן דאמר צאי כו', והלא אין מחילת קטן כלום. ויש לומר, כגון דספקה לדברים גדולים ולא ספקה לדברים קטנים (כהאי לישנא איתא שם בגמרא (ע:)), דלדברים קטנים מהני מחילתה, עכ"ל.

ואם כן פחות מכזית, דודאי הוא מכלל דברים קטנים ובלתי חשובים, דהא לאו אכילה היא (ראה ברכות מט:), [ועיין ברכות (נב:), פרוורין שאין בהם כזית - מותר לאבדן ביד. ובפסחים שם (מה-מה:)] אמר דפחות מכזית, כיון דלא חשוב - מבטל ליה לגבי עריבה], ואם כן שפיר מצי קטן להפקיר גם כן פחות מכזית. ועל כן שפיר אין בפחות מכזית

'חמץ' בגימטריא 'פגימה' ולכן יש בו חיוב בדיקה כבדיקת סכין

הנה גוף הדבר שחייבו בדיקת חמץ יותר משאר איסורין, עיין **בשחיטות** למהר"י ווייל (ירושלים תשי"ט עמוד קמד הגה"ה ד"ה והגרמה) וז"ל: 'חמץ' בגימטריא 'פגימה'. ואם תאמר מאי נפקא מינה, ויש לומר, כמו חמץ בפסח - איסור פגימה⁶. ועוד, סימן שלא לשחוט בסכין פגומה, שנאמר (שמות לד, כה) 'לא תשחט על חמץ דם זבחי', וחמץ בגימטריא פגימה, עכ"ל ז"ל.

ונודע שכל דברי הראשונים ז"ל כגחלי אש⁷, ועל כן יש לדון מדבריו, דחמץ יש לו דמיון בפנימיות לשחיטה בסכין פגומה, ועל כן מצינו חיוב בדיקה בשני דברים אלו⁸, ובסכין פגומה הרי יש אסמכתא בקרא ד'ושחטתם בזה' (שמאל א יד, לד), כמבואר בחולין (יז:), ועל כן למדו משם גם לחמץ.

טעמים שלא תיקנו בדיקה וביעור בפחות מכזית

הנה, מאי חדוש **השאגת אריה** (סימן פא ד"ה ונראה) על פי סברא, דחצי שיעור ד'בל יראה' (שמות יג, ז) אינו אסור מן התורה, כיון דאין שם צירוף בזה אחר זה⁹.

אין ביעור לחצי שיעור - שאין עליו 'בל יראה'

וכתבת¹⁰, דכן מוכח בפסחים (מה:), דמבואר שם דאין חיוב ביעור בחצי זית, ואם כן לדעת רש"י (שם ב. ד"ה בורקין) דחיוב ביעור הוא כדי שלא יעבור א'בל יראה', אם כן מוכח דבבחי שיעור אין איסור 'בל יראה' מן התורה, ועל כן לא חייבו עליו ביעור, דהוי ליה גזירה לגזירה.

לא עשו סייג היכא שאינו בכרת

אין זו ראייה. דהא לתוספות (שם ד"ה אור) ודעמייהו (עיין ריב"א שם ד"ה מתניתין; ר"ן שם א. מדפי הרי"ף ד"ה אלא) דחיוב הביעור הוא מפאת שמא יבוא לאכלו, אם כן חצי שיעור דאכילה הרי וודאי אסור מן התורה, ואף על פי כן לא גזרו ביה ביעור. והטעם (ז: כרחק, דמפאת דאין בו כרת כמו בכשיעור (ביצה ה:)) - לא החמירו בו, וכמבואר **במפרשים** (פני יהושע פסחים מה. ד"ה במשנה; מקור חיים סימן תמב מגן האלף ס"ק יא ד"ה ואם), ואם כן הכי נמי לענין 'בל יראה' שפיר יש לומר גם כן דלא רצו להחמיר ולעשות סייג - רק לשיעור דהוא איסור לאו, ולא לחצי שיעור דקיל טפי מאיסור השיעור וכנודע (עיין תוספות שבועות כג: ד"ה דמוק').

(א) כלומר, ששניהם אסורים במשהו.

(ב) סגנון זה מצינו עוד לרבינו שכותב על מהר"י ווייל בענין אחר, ראה **אוצרות יוסף** דרשה לשבת שובה פיסקא קסג.

(ג) ויתר על כן, מצינו שמביא רבינו ראייה מבדיקת הסכין בבדיקת חמץ בגוונא בביטול, אם הוא דאורייתא והואיל וחמץ מצוי כמו בבדיקת הסכין, ראה **בית האוצר** מערכת ב כלל יב.

(ד) להבנת הדברים, הנה לשונו ז"ל: "אמרינן התם (יומא עד.), דהא דחצי שיעור אסור מן התורה היא משום דחוי לאיצטרופי איסורא קאכיל, והאי טעמא לא שייך אלא באיסורי אכילה, דקיימא לן (עבודה זרה סו.) אם אוכל כזית בכדי שיעור אכילת פרס מצטרף וחייב עליו, הרי שאם אכל עכשיו כל שהוא - כשיחזור ויכיל בכדי אכילת פרס עד שישלים עמו לשיעור כזית נמצא האי כל שהוא שאכל כבר באיסורא אכל למפרע. דהא איהו מצטרף ומשלים לשיעור אכילה. אבל גבי 'בל יראה' דאפילו אם ישלים לבתר זמן לשיעור כזית אינו

עובר אלא על מאן ולהבא - כל זמן ששהה אצלו פחות מכזית, וליכא איסורא כלל למפרע, אפילו לבתר שהשלימו לכזית - אינו עובר על שהיות פחות מכשיעור כלל דלשעבר, אלא על להבא משעה שהשלים לכשיעור".
(ה) דברי רבינו אלה נכתבו אל אחיו החבור העילוי כמר **יצחק ז"ל**. ראה אודותיו במבוא **ספרי דבי רב** לאתון דאורייתא עמוד 53-63 ובהערה מז-מט.

(ו) דנחלקו תנאי שם, דהיכי דכתבה תורה איהו פרט בעשיית המצוה, אי כשאי אפשר לקיים פרט ההוא, אם נתבטל כל הענין דבענין קרא כדכתיב, או לא. ולדוגמא, מצורע שאין לו בהן יד בהן רגל ואוזן ימנית, אם יש לו טהרה בכלל ויתנו על שמאלו, או שאין לו טהרה עולמית.

(ז) ולפי זה נמצא, ש'תשביתו' איננה מצוה חיובית, ראה המשך דבריו כאן.

הקרבת האדם עצמו

טעם הרמב"ן שהקרבת האדם עצמו קרב ממש ✦ בדיקת הסוטה על ידי התקרבותה בהקרבת המנחה ✦ 'הקריב אותה הכהן' - את הסוטה עצמה עם המנחה ✦ מעביר עצמו למולך נחשב 'עיקר' שעיקר ענין ההקרבה היא הקרבת עצמו ✦ קרבן במקום מיתה עומד - שהאדם עצמו הוקרב ✦ מעשה מופלא אצל השבות יעקב מתרנגול שהיה כופר נפש לחולה

טעם הרמב"ן שהקרבת האדם עצמו היא הקרבת האדם

ענין הקרבת האדם, התופס מקום נכבד בין מקצועות התורה, מצאנו בו בראשונים ז"ל טעמים רבים, כמו שהעתיק וסידר הרמ"א בספרו **תורת העולה** (חלק ב פרק א) י"ב טעמים שונים ממפרשי התורה, בעלי הפילוסופיה וחכמי הסוד.

אחד הטעמים היותר ידועים, הוא מה שכתב **הרמב"ן** (בפרשתו א. ט"ה ויותר): "צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, וזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא אלהיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרוף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש וכיו"ל."

על ידי הבאת הקרבן האדם עצמו קרב ממש

רבינו בספר גבורות שמונים (אות לט) הרחיב רעיון זה, שאין זה רק גדר של תמורה, רק על ידי הבאת הקרבן נחשב כביכול האדם עצמו עולה וקרב ממש להשי"ת יתברך, ובמתק לשונו: "ודורשי הטעמים בראשונים ז"ל כתבו, כי הקרבן איננו הקרבת הבהמה לבד, רק הקרבת האדם עצמו, שהוא עצמו קרב על ידי המעשה הנעשית מעין דוגמא בהקרבן, וזהו 'אדם כי יקריב מכם' (בפרשתו א. א.), שמקריב את עצמו ממש".

בדיקת הסוטה על ידי התקרבותה בהקרבת המנחה

על פי הבנה זו, הפליא רבינו שם (אות יג) לבאר ענין בדיקת הסוטה על ידי השקאת המים והקרבת המנחה, שהוא דבר נשגב במינתו, היאך מתה על ידי כן, ואיך יתכן שאותם המים והמנחה גורמים קללה לחוטאת וברכה לטהורה, ובאמת **הרמב"ן** (במדבר ה, כ ד"ה והנה) כבר כתב שענינו נס"י, וז"ל: "אין בכל משפטי התורה דבר תלוי בנס וזלתי הענין הזה, שהוא פלא ונס קבוע שיעשה בישראל בהיותם רובם עושים רצונו של מקום, כי חפץ למען צדקו ליסר הנשים שלא תעשינה כזמת יתר לעמים, ולנקות ישראל מן הממזרות שיהיו ראויים להשרות שכינה בתוכם".

אבל רבינו המתיק אופן פעולת הבדיקה והבחינה, שהיא מחמת הקרבת הסוטה עצמה על ידי הקרבתה את המנחה, וכלשונו הבהירו: "כל הקרבה לגבוה הרי הוא התקרבות של המביא הקרבן לגבוה, שהוא בא להתקרב לפניו יתברך בקרבן זה. ועל כן נראה, דמנחה זאת³ - בה ענין התקרבות כזה אשר אין ראוי אליו רק אשה טהורה, ועל כן אם היא טהורה וראויה להתקרב לגבוה בהמנחה, אזי מנחתה מתקבלת לרצון ומתברכת על ידה 'ונקתה ונזרעה זרע' (במדבר שם, כח), שאם

(א) רעיון זה לפרש כן הפסוק 'אדם כי יקריב מכם', על הקרבת האדם עצמו, מקורו **בעקידת יצחק** שער נז עמוד יז ד"ה והנה: **אלשיך** בפרשתו א. א. ד"ה ויתכן.

(ב) ענין הקדים שם, שדבריו הם רק לדעת רבנו שהמנחה היא בודקתה - ענין ירושלמי סוטה פ"ג ה"ב, מה שאין כן לדעת רבי שמעון שם שהמים בודקים, לא על שייך כל זה, וכמוכח.

(ג) ענין ש"ת **צנות** ענין סימן רב, שנתחפק השואל אם בדיקת סוטה היא בגדר מיתה בידי אדם או מיתה בידי שמים, ונפקא מינה אם משקין סוטה פחות מבת עשרים. **הכלי חמדה** פרשת נשא אות יד ד"ה ולענ"ד, פשיטא ליה שהשקאת הסוטה היא בגדר מיתה בידי אדם,

היתה עקרה - נפקת, או שאם היתה יולדת שחורים - יולדת לבנים כו' (סוטה כו). מה שאין כן אם היא טמאה ואין ראויה להתקרב לגבוה, אזי אדרבה נענשת על ההתקרבות ההוא שבאה להתקרב לגבוה בטומאתה [והוא כענין עונש דבא למקדש טמא (מכות יג: כריתות ב.) וטמא ששימש (סנהדרין פג:)], ולכן 'וצבתה בטנה' וגו' (במדבר שם, כז).

'הקריב אותה הכהן' - את הסוטה עצמה עם המנחה

רבינו שב ושנה רעיון זה (שם אות לט), וכתב לבאר בזה דרשת התוספתא סוטה (פ"א ה"ד), אין משקין שתי סוטות כאחת, שנאמר (במדבר ה, טו) 'הקריב אותה הכהן' - אותה מקריב ואין מקריב שתים, עד כאן. וכתב **המשנה למלך** הלכות סוטה (פ"ג ה"א) לפרש בשתי אופנים, או שכוונת התוספתא לדרוש תיבות 'הקריב אותה' שקאי על הסוטה, ולכן שייך לדרוש שאין מקריב שתי סוטות, או

שקאי על המנחה כפי המשמעות הפשוטה, וכמו שפירש שם **הראב"ע** (ד"ה והקריב), והדרשה היא מכך שמיעט הכתוב שלא יקריב שתי מנחות סוטה כאחת, הרי שאין משקין שתי סוטות כאחת.

אבל רבינו כתב לבאר לפי דרכו, שאפילו תהיה כוונת התוספתא לדרוש שהפסוק ד'הקריב אותה' על הסוטה, מכל מקום הדרשה מתאימה גם כן עם הפשט דקאי על המנחה - 'וישניהם צדקו יחדיו', כי הלא גם הסוטה עצמה קריבה באמת כאשר היא מקריבה המנחה.

שהתורה אמרה שאם נשקה אותה במים המאירים תמות, והמים יש להם הסגולה להמיתה, והכנה המשקה הוא הממית. אבל דעת רבינו - כפי שהשווה כאן בדיקת הסוטה לבא למקדש טמא ולטמא ששימש - שעונש בידי שמים הוא.

(ד) רבינו ביאר שם לפי דברי המבי"ט, מה שאמרו בשבת ע, ומאי 'ומת' - יומת בממונו, והיינו קרבנות, ולפי דברי המבי"ט שקרבן במקום מיתה עומד, אתי שפיר מה שקרא 'מות יומת' לקרבן. אמנם **בלקח טוב** כלל ב פיסקא עה, כתב בזה ביאור אחר, אשר לפיו אין הכוונה שבקרבן עצמו יש ענין מיתה, רק שהקרבן יכול לגרום ענין מיתה, וז"ל: "דהחייב קרבן... יכול לבוא לידי מיתה, ולפעמים שאין

מעביר עצמו למולך נחשב 'עיקר' שעיקר ענין ההקרבה היא הקרבת עצמו

עוד נשתמש רבינו בהגדרה זו - שבהקרבת הקרבן נחשב שהאדם עצמו מתקרב לגבוה ממש, לבאר דין בדיני העברה למולך. שהנה בספר **לקח טוב** כלל טו"ב, האריך רבינו לציין למקומות שמצינו שהטפל חמור מן העיקר - ודלא כסברת 'אי אפשר לטפל שיהיה חמור מן העיקר' הנזכרת זבחים (מ"י: שם סג). ומנחות (צ"א:) ובכורות (יד:), 'ומורגלת על לשון הפוסקים ודנים הלכה מכחה" (ראה חינוך מצוה פח ד"ה והעובר; שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סימן ריב; שלחן ערוך יו"ד סימן קה סעיף יד בהג"ה; שו"ת חתם סופר יו"ד סימן רכג ד"ה דבר האסור).

ובאות ה' הביא שם דברי הגמרא בסנהדרין (סד:), שהגם שמעביר מזרעו למולך חייב, מכל מקום המעביר את עצמו פטור, עיין שם. ואם כן, למאן דאמר שם (סד.) שמולך עבודת כוכבים הוא, וההעברה למולך היא ענין עבודה והקרבת קרבן, שמקריב זרעו לעבודת כוכבים ועובדה בכך, וכל עיקר ענין ההקרבה הרי הוא שנחשב שהקריב את עצמו, אם כן מצאנו איפוא שהטפל חמור מן העיקר, שוודאי המקריב את עצמו הוא יותר הקרבה ועבודה מאשר הקרבת זולתו, ואף על פי כן המקריב זרעו לעבודת כוכבים - שהוא טפל - חייב, ואילו המקריב עצמו - שהוא עיקר - פטור.

קרבן במקום מיתה עומד - שהאדם עצמו הוקרב

עוד אפשר לבאר על פי זה, מה שציין רבינו **בגליוני הש"ס** סנהדרין (י. בתוספות ד"ה מלקות) דברי המבי"ט בספר **בית אלהים** (שער היסודות פרק כז ד"ה ואפשר), שבאמת על כל עבירה בין אדם למקום היה ראוי להתחייב מיתה, אלא שחס רחמנו על ישראל והקל על עונשן שיהיו מקצתן כפונשים אחרים כגון מלקות או קרבן או בלאו בעלמא (ראה תוספות סנהדרין שם). והעיר רבינו שמתבאר מדבריו שקרבן במקום מיתה עומד, וכשם שאמרו בגמרא שם 'מלקות במקום מיתה עומדת'.

ובאמת לא מצאנו בשי"ס דקרבן במקום מיתה עומד. ברם לפי טעם הקרבנות הנ"ל יש להבין הדבר מסברא, הן לפי דברי הרמב"ן שהמעשים הנעשים בקרבן הם תמורת מה שהיה ראוי להעשות בחוטה, נמצא שהקרבן עומד במקום מיתה, והן לפי הרחבת רבינו שזה נחשב כאילו הוקרב האדם עצמו ממש, אם כן בוודאי ראוי לקרבן להחשב כמיתה⁷.

מעשה מופלא אצל השבות יעקב מתרנגול שהיה כופר נפש לחולה

לסיום, נביא כאן מה שציין רבינו **בגליוני הש"ס** שבת (פ"א: ברש"י ד"ה האי) - אחר שהביא דברי שו"ת **מהר"י ווייל** (סימן קצא-קצב) לגבי טעם מנהג הכפרות בערב יום הקדוש שייחשוב בלבו שהוא חייב מיתה כמו זה, **והיינו טעם הקרבנות**, "וש"הכפרות משום דאם נגזרה מיתה על האדם כשיטבל הגזירה צריך ליתן למלאך המות כופרו... **והיינו סוד הקרבנות**", ודן בפרטי דבריו - אודות "ענין היות התרנגול כופר נפש האדם", ל"עובדא פליאה כזה" המופיעה בשו"ת **שבות יעקב** (ח"ב סימן נד).

וזה לשון השבות יעקב שם: "ובא מעשה כזה לידי⁸, בחולה אחד ששחט לו (-עבור) עוף, ושחטו הושט, והקנה היה שלם, והיה חי כבראשונה, וצויתי שיניחו לילך כך עד שימות מעצמה, ואולי תהיה כופר נפש של החולה. וכל זמן שחי התרנגולת, גם החולה היה חי, עד שבא האחד וקץ ראש העוף, מיד נעשה החולה גוסס, וכל זמן שפרסם התרנגולת לא יצאה נשמתו", והוא פלאי.

אל המתחייב יותר ממון במאורו, רק שכיעור זה הקרבן והתשלומין שנחתיב, נמצא שעל ידי חיוב הקרבן והתשלומין יורד מכל ממון, וזה נקרא 'אמנא', וכמו שכתוב (שמות ד, ט) 'כי מתו כל האנשים', ודרשו רבותינו ז"ל (מדרים סד) שירדו מנכסיהם".

(ה) עיין שם שרצה לחדש, דאף על גב שאין לשחוט לכתחילה בסכין פגום במיעוט בותר, אחר שיחטוב שני סימניו, מכל מקום בדיעבד אין לאסור, "כדל היכי ששילק השוחט את ידו מן השחיטה לגמרי אחר ששחט רוב, ונקרא עליו שם הכשר שחיטה, אם אחר כך הכוון שוה למות, אין לפסול בדיעבד אם יגמור מיתתה אחר כך על ידי סכין פגום או כשר", ועל פסק זה הביא אותה עובדא פליאה.

בתקופת מלחמת העולם הראשונה, ישב רבינו כמה פעמים לרוח להתיר אכילת קטניות בחג הפסח - לנוכח המצב הכלכלי הדחוק שהיה מנת חלקם של תושבי גאליציה מחמת המלחמה.

בראש חודש ניסן שנת תרע"ט יצא רבינו שוב בקול קורא לתושבי העיר וויען, להתיר להם מינים שונים של קטניות לשנה ההוא, וצירף עמו את גדולי הרבנים שבין פליטי המלחמה.

הנה חלק מנוסח הקול קורא, כפי שהתפרסם בקובץ 'הדרום' חוברת טו:

"אנחנו החתומים מטה שמנו על לבינו גדול הלחץ והדחק בחיי נפש לאחינו הגולים מגאליציען ובוקאווינא אשר פה עיר וויען, ויצא מאתנו במוסכם על פי התורה הקדושה להתיר לחג הפסח הבעלי"ט בשנה הזאת כפה וויען, מקצת דברים שנהגו בהם איסור, והם הדברים שי[ת]בארו להלן, ועפ"י האופנים שיבוארו..."

ואחרי שהרבנים מפרטים את אופני ההיתר, הם מסיימים:

"כל ההיתרים הנ"ל אינם אלא בשנה זו ובפה וויען, וכן אין ללמוד מזה לשנה אחרת ולמקומות אחרים, כי התורה מחמת הדחק כעת פה וויען. וכן אין להתיר עוד שאר מיני קטניות ... והכל על פי האופנים המבוארים לעיל."

דירת עופות טהורים עם צדיקים ✦ **השתתפות עופות טמאים בצעור פטירת הצדיקים** ✦ **הכרת העופות בצדיקים** ✦ **בעופות טהורים מגולגלים נשמות צדיקים בסוגיין** (קה:), מכאן שדירתם של עופות טהורים עם הצדיקים.

עיין מועד קטן (כה:), קאת וקפוד הוכפלו לראות בשוד ושבר כו', **ובגליון** בשם **הערוך** (ערוך ק'אח'): אפילו עופות רעות באות לראות כשמתו (רבה בר רב הונא ורב המנונא). ונראה דזהו הרבותא, דלא מיבעיא עופות טובים שדירתם גם בחייהם עם הצדיקים, דוודאי הם גם בפטירתם, רק גם עופות רעות דאינם עם הצדיקים בחייהם, עם כל זה באים גם הם להשתתף בצעור פטירתם.

ועיין רש"י כאן (ד"ה מאחו) שכתב: שדרים אצלם - שמכירים בצדיקים, כדאמרין בדוכתא אחריתא. ולא ידעתי מקורו. ואולי כוונתו גם כן לגמרא מועד קטן הנ"ל - דעופות מכירים בצדיקים, דאם לא כן מניין יודעים לבוא לכבודם אחרי פטירתם. ועיין עוד בבא מציעא (פו:), חזו צפרי דמטללי וקיימי". ועיין סוטה (לח:), מנין שאפילו עופות מכירין בצרי העין כו'.

ועיין ספר **בכור שור** בבא קמא (צב:) [ז"ל: ביארתי שביעיתא דשמיא אמה שאמרו בסנהדרין כו', מכאן שדירתן של עופות טהורים אצל הצדיקים, דהענין הוא על פי המבואר **בכתבי האלקי האריז"ל** (ראה שער הגלגולים הקדמה כב - בסופו), דנשמתן של רשעים מגולגלים בעופות טמאים, ויש נשמות צדיקים אשר צריכים איזה תיקון לפי מעשיהם, ומתגלגלים בעופות טהורים, ועל ידי שנשחטים שחיטה כשרה בכרחה, ומכסים דמם בכרחה, זה הוא תיקונם.

ולכן נראה לומר דדירתן עם הצדיקים, שבאותן עופות טהורים יש גם כן נשמות איזה צדיק, ולכן מתקרב אל הצדיקים דהוא מינו. ותו, דחפץ להתקרב לצדיק שישחוט אצלו בכשרות ויכוסה דמו, כי ירא לנפשו שלא יבא ליד רשע ויגבל אותו, ויבטל התיקון.]

נדיבה, מכלל דהאי שעתא היתה הרוח נדיבה מסולקת הימנו.

והנך רואה אפוא שחכמינו ז"ל הביאו פה בסוגיין קרא דירוח נדיבה תסמכני לראיה על השכינה, כמו ששם במגילה הביאו קרא דירוח לבשה את עמשי לראיה אקרא דיתלבש אסתר מלכות, וזה מפאת היות השכינה והמלכות עניינם אחד, כי מדת המלכות היא הנקראת 'שכינה' (ראה זוה"ק כי תצא רע"מ רפא: שערי אורה שער א. ווארשא תרמ"ג דף ח.ה), והיא הנקראת גם כן 'רוח', כטעם שמה הנ"ל 'רוח הקודש'. וזהו שהביאו שם במגילה ראה שמצינו מליצית 'לבישה' במדה זאת ממה שנאמר 'רוח לבשה את עמשי', שהבינו ז"ל שהכוונה בזה על המדה הזאת הנקראת 'רוח הקודש' שלבשתו לעמשי.

ענינים המורים על סילוק מדת המלכות מדוד המלך ע"ה

בסוגיין (קו-קז:), ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה ממנו שכינה, ופירשו הימנו סנהדרין כו', ששה חדשים מנלן, דכתיב (מלכים א ב, יא) 'והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלוש שנים', וכתיב (שמואל ב ה, ה) 'בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים' וגו', והני ששה חדשים לא קחשיב להו (באיך קרא), שמע מינה נצטרע, עכ"ל הגמרא. וברש"י (קו: ד"ה בחברון): מדהכא חשיב להו ובאיך קרא לא חשיב להו, שמע מינה לא היתה מלכותו שלימה, שנצטרע אותן ששה חדשים, עכ"ל.

הנך רואה מפורש דצרת מסלק ענין המלכות. והנה כבר קדם (אוצרות יוסף מאמר דוד פיסקא ב) ד'שכינה' היא היא בחינת המלכות, ואם כן מה שנצטרע ששה חדשים ופירשה הימנו שכינה, הנה הוא בפירוש ובביאור סילוק בחינת המלכות.

ואולם מה שפירשו הימנו סנהדרין, דע דנראה לענ"ד דסנהדרין הם בחינת ספירת מלכות. ויעיד על זה המספר שבעים שלהם, **וכנודע בחכמה** (ראה זוה"ק וישלח קעג:) דמספר הזה יורה על מדת המלכות, בבחינת היותה כלולה מכל השבע מדות - חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות (ראה זוה"ק תרומה רע"מ קנח: שם שמיני לו), וכל אחד מן המדות הוא כלול מעשר, דכמו שיש בכלליות עשר ספירות - כתר חכמה בינה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות (ראה ספר יצירה פ"א מ"ב: הקדמת תיקו"ז ז.), כן בפרטיות כל ספירה וספירה כלולה מכל העשר (ראה פירוש הראב"ד לספר יצירה שם ד"ה עשר; פרדס רמונים שער יד פרק ב), ועל כן השבע מדות בכלליות עשר שבכל אחד הם שבעים, והמלכות שהיא האחרונה שבהם (ראה זוה"ק ויקרא רע"מ יז: שערי אורה שער א דף טז.) ואליה כל הנחלים הולכים (ראה זוה"ק בעלותך קנז: שערי אורה דף ו), והיא כלולה מכולם, לכן נחשב בה המספר שבעים הנ"ל.

ועל כן מפאת היות כלל הכנסת ישראל גם כן בחינת המלכות (ראה זוה"ק בלק קעז: תיקו"ז תיקון ו כב:), לכן היה ראשיתם שבעים נפש (בראשית מו, כז) **וכנודע בחכמה** (ראה זוה"ק צו לד:), ועל כן גם מספר שבעים של הסנהדרין מורה על היותם בחינת ספירת המלכות.

בכח האחדות שיש בבית הכנסת בטלים כל הקלות בסוגיין (קה:), מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו, ביקש לומר שלא יהיו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות - 'מה טובו אהליך יעקב' (מדבר כד, ה) כו', וכולם חזרו (כל ברכותיו חזרו לקללה), חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות, שנאמר (דברים כג, ו) 'ויהפוך ד' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ד' אלקיך, קללה' - ולא קלות, עכ"ל הגמרא.

והעניין, דהונח דבר אחד שלא נאבד חלילה על ידי הקלות, ועל כן הונח בית הכנסת ובית המדרש שמאחדים את אנשיהם, שמתוועדים יחד תמיד בבוקר ובערב בתפלה, ונעשים ידידים ואוהבים זה לזה, כטעם הכתוב בתהלים (פד, ב) 'מה ידירות משכנותיך ד' צבאות', כלומר, הבית הכנסת דהוא מקדש ומשכן מעט (יחזקאל יא, טז; עיין מגילה כט.) - מה ידירות ואהבה הוא פועל לבאים ומתפללים בתוכו. ועל ידי שמתאחדים ממילא כל הקלות בטילים, כי כשישראל מאוחדים אין דבר רע יכול לשלוט בהם - 'חבור עציבים אפרים הנח לו' (הושע ד, יז; עיין ביר לז, ו), ודו"ק הטיב.

מדוע נקראת תורתו של דואג משפה ולחוץ? - אם למד תורה לשמה

בסוכה (טו:), מאי דכתיב (משלי לא, כו) 'פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה', וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד. אלא תורה לשמה - זו היא תורה של חסד, שלא לשמה - זו היא תורה שאינה של חסד.

עיין בסוגיין (קו:), מאי דכתיב (תהלים נב, ג) 'מה תתהלל ברעה הגבור חסד קל כל היום', אמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג, לא גבור בתורה אתה, 'מה תתהלל ברעה', לא 'חסד קל' נטוי עליך 'כל היום'. וברש"י: לא חסד תורה עליך - לא חכם בתורה אתה, דכתיב 'תורת חסד על לשונה', עכ"ל. ואם כן, הרי היתה תורתו של דואג תורה לשמה, כדאמר בסוכה ד'תורת חסד' היא תורה לשמה, ואילו בסוגיין להלן אמר, אין תורתו של דואג אלא משפה ולחוץ, וקשה לומר על תורה לשמה דהיא משפה ולחוץ.

ואולי הכוונה, שלא היה לומד בהעמקה - רק בעיין קל, ועם כל זה - זה הלימוד בעיין קל היה לומדו לשמה, לקיים מצות תלמוד תורה. וגם יש לומר, דהך דסוגיין סבירא ליה דאיכא דאמרי דסוכה, דתורה ללמדה - זו היא תורה של חסד כו'. ויש לומר עוד באופן אחר, ואין להאריך.

'רוח נדיבה' היינו מדת המלכות הנקראת 'רוח הקודש' **הנה** כבר הבאתי (מאמר לבנה פיסקא יג) אומרם ז"ל במגילה (טו.) אקרא ד'ותלבש אסתר מלכות' כו' (אסתר ה, א), מלמד שלבשתה רוח הקודש, כתיב הכא 'ותלבש', וכתיב התם (דברי הימים א יב, יט) 'ורוח לבשה את עמשי', עכ"ל הגמרא. וביארתי, שכוונתם ז"ל על ספירת המלכות, כטעם הכתוב 'ותלבש אסתר מלכות'.

והנה בסוגיין (קז.) איתא, ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכינה כו', ונסתלקה הימנו שכינה, דכתיב (תהלים נא, יד) 'השיבה לי ששון ישעך רוח נדיבה תסמכני כו', עכ"ל הגמרא. פירוש, דמדחתפלל שסתמכהו רוח

(א) לשון הגמרא שם: "ובה בר מנמי נתבקש בישיבה של מעלה, נפקו אביו ורבו וכולהו רבנן לאיעוסקו ביה, לא הוו ידעי דוכתייה, אזלו לאגמא, חזו צפרי דמטללי וקיימי, אמרי שמע מינה התם הוא."

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לדרכינת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com